

SNJEŽANA HUSINEC

Metafora u pravnom diskursu

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Gundulićeva 10, 10 000 Zagreb,
shusinec@pravo.hr

Prema viđenju kognitivnih semantičara bit je metafore omogućiti razumijevanje i doživljavanje jednoga područja iskustva pomoću drugoga. Metafore su univerzalno obilježje svih jezika i vrlo su raširene kako u općem jeziku tako i u registrima stručnih jezika. Jezik pravne struke tu nikako nije iznimka. Pravni su tekstovi vrlo metaforični i obiluju metaforičnim izrazima poput „pravni izvor“, „pravni lijek“ ili „teret dokazivanja“, koji su toliko uobičajeni da njihovu figurativnost i ne primjećujemo.

Ovaj rad predstavlja rezultate istraživanja metafore u pravnom diskursu s gledišta suvremene kognitivne semantike. Na korpusu sudskih odluka hrvatskih i engleskih sudova kontrastivnom analizom uspoređuje se upotreba lingvističkih i konceptualnih metafora u hrvatskom i engleskom pravnom registru. Cilj je istražiti u kojoj se mjeri temeljne konceptualne baze metafore u hrvatskom i engleskom pravnom diskursu podudaraju te kakve su razlike i sličnosti u njihovim površinskim realizacijama u istoj vrsti hrvatskog i engleskog pravnog teksta. Budući da se radi o jezicima koji pripadaju istom (širem) kulturnom krugu, ali o pravnim sustavima temeljenim na različitim pravnim tradicijama, kontrastivna analiza otkriva visoki stupanj podudarnosti u nekim primjerima i razlike u drugima, kao što se i očekivalo. Rad se također bavi pedagoškim implikacijama upotrebe metafore kao i značenjem dobivenih rezultata za prevođenje pravnih tekstova.

Ključne riječi: hrvatski i engleski jezik, kontrastivna analiza, lingvističke i konceptualne metafore, pravni diskurs, sudske odluke

1. Uvod

Prema tradicionalnom viđenju metafora je literarno sredstvo ili retorička figura kojom se jedna stvar uspoređuje s drugom. Međutim, posljednjih desetljeća, nakon što se metafora počela istraživati u okviru kognitivne lingvistike, više nije sporno da metaforu ne nalazimo samo u književnosti, već da se ona kao univerzalno obilježje prirodnih jezika učestalo rabi u svakodnevnom govoru i životu (Lakoff i Johnson, 1980), ali i u javnom diskursu, akademskom jeziku i različitim stručnim registrima. Javlja se u različitim oblicima i ima različite uloge te je ključna za jezično izražavanje (Cameron i Low, 1999:91).

Dosadašnja istraživanja metafore u jeziku prava pokazuju da je metafora nezaobilazna i u pravnom diskursu te da se javlja sve učestalije (Bjerre, 2004 in Morra, Rossi i Bazzanella, 2006: 145). Metaforičko izražavanje sastavni je dio pravnog rezoniranja, a skrivene metaforičke dimenzije nalazimo i u normativnim tekstovima (Morra, Rossi, Bazzanella, 2006: 141). Metafora ima središnju ulogu u anglosaksonskom pravu, gdje se njome izražavaju ideje koje inspiriraju donošenje presude (Amsterdam/Brunner in Morra 2006: 145), ali se rabi i u kontinentalnom pravu (Monateri 1884 in Morra 2006: 145).

Rad analizira upotrebu metafore kao kognitivnog i jezičnog fenomena u hrvatskom i engleskom pravnom diskursu. Nakon kratkog prikaza metafora prema tumačenju kognitivne semantike bit će predstavljeni rezultati istraživanja temeljnih konceptualnih i površinskih lingvističkih metafora u sudskim odlukama različitih hrvatskih i engleskih sudova. Analizom jezičnih realizacija konceptualnih metafora prikazat ćemo sličnosti i razlike u upotrebi metafore u hrvatskom i engleskom jeziku prava, tog posebnog tekstnog žanra. Na kraju želimo također naglasiti implikacije koje sličnosti i razlike u upotrebi metafore u hrvatskom i engleskom pravu imaju na podučavanje pravnog jezika i prevođenje.

2. Metafora prema kognitivnoj semantici

Prekretnica u razumijevanju metafore dogodila se kada su se njome počeli baviti kognitivni semantičari, odnosno nakon pojavljivanja Lakoffove i Johnsonove knjige „Metaphors we live by“ (1980). Kognitivni su semantičari, naime, metaforu stavili u središte zanimanja kognitivne semantike i smatraju je prije svega kognitivnim fenomenom. Tvrde da metaforu ne nalazimo samo u književnim tekstovima, već je ona najučestalija u svakodnevnom govoru i komunikaciji. Metafora čini osnovu za oblikovanje našeg mišljenja i jezika te je „osnovno sredstvo za razumijevanje svijeta

i nas samih“ (Lakoff, Turner, 1989). Lakoff i Johnson smatraju da metafora nije samo stvar jezika, već da su procesi ljudskog mišljenja velikim dijelom metaforični (Lakoff, Johnson, 1980). Metafora nam pomaže da jedno područje ljudskog iskustva razumijemo pomoću drugoga, tj. da pojmove i leksik jednog semantičkog područja rabimo da bismo mislili i govorili o drugom. Prema postavkama kognitivne semantike metaforični su izrazi u jeziku sustavno organizirani te se koncepti ne spajaju arbitrarno, već združivanje različitih područja počiva na konvenciji. Potrebno je samo uočiti kojim su sponama vezani ti naizgled nespojivi koncepti (source i target domain). Lakoff i njegovi suradnici razlikuju dvije razine metafore: temeljne konceptualne metafore i lingvističke metafore. Konceptualne metafore vežu dva semantička područja (domene) na razini misli kao što su npr. *vrijeme* i *novac* u standardnom engleskom jeziku (Lakoff i Johnson, 1980), ali i u mnogim drugim jezicima. Lingvističke su metafore izgovorene ili napisane realizacije konceptualne metafore. To dvojestvo koje je sadržano u metafori ne može se, međutim, izraziti formulom „A=B“. Temeljni koncepti, naime, na jezičnom planu poprimaju različite jezične oblike, pa ih susrećemo kao fraze, idiome, uzrečice, poslovice itd., kojima je zajednička ista konceptualna metafora. Neke su konceptualne metafore zajedničke većem broju jezika odnosno kultura, ali nema dva jezika koji imaju jednake sve lingvističke i konceptualne metafore. Stoga nikad ne možemo govoriti o potpunoj ekvivalenciji. Naravno, što su dva jezika kulturološki bliža, bit će više podudarnosti među njihovim metaforama.

Lacanova teorija ima važne praktične implikacije i na analizu pravnih procesa i institucija, uključujući jezik u pravnom diskursu i tekstovima (Tiefenbrun in Caudill, 1992: 171). Naime, budući da pravo nije izdvojeno iz ljudskog života, već je njegov sastavni dio, i sudske su odluke sa svom svojom logikom maštovite, metaforične i poetske (White in Murray, 1984: 718) i obiluju metaforičnim izrazima, čiju figurativnost zbog učestale upotrebe i ne primjećujemo, a kamoli da smo svjesni njihovih izvornih konceptualnih domena.

3. Metafora u hrvatskim i engleskim sudskim odlukama

3.1. Cilj, metodologija i korpus

3.1.1. Cilj istraživanja

Predmet je ovog istraživanja metafora kao kognitivni koncept u pravnom diskursu, u tekstnom žanru sudskih odluka. Cilj istraživanja bio je otkriti koje se konceptualne metafore rabe u hrvatskom i engleskom jeziku sudskih odluka te kakve su njihove lingvističke realizacije, koliki je stupanj podudarnost između njih te u kojoj se mjeri

razlikuju. Drugim riječima, zanimale su nas iste konceptualne metafore s istim ili vrlo sličnim površinskim realizacijama, zatim iste temeljne metafore s različitim površinskim izrazom, te različite konceptualne metafore.

3.1.2. Metodologija

U svrhu postizanja spomenutog cilja u istraživanju je rabljena kontrastivna analiza. Radi se o metodi nastaloj u okvirima primijenjene lingvistike kojom se uspoređuju dva ili više jezika ili njihovi podsustavi radi utvrđivanja sličnosti i razlika. Njezini rezultati prvotno su trebali unaprijediti učenje stranih jezika (Kučanda, 1994). Kontrastivna analiza može biti usmjerena na utvrđivanje univerzalnih značajki jezika (teorijska) ili pak istraživati posebne značajke pojedinih jezika u određenu svrhu (primijenjena) (Fisiak, 1981: 2). Teorijskom ili vertikalnom kontrastivnom analizom kontrastiraju se dva ili više jezika s ciljem uspostavljanja univerzalnih jezičnih kategorija i utvrđivanja njihovih ostvaraja u kontrastiranim jezicima. Sustavnom usporedbom tih jezika ili njihovih podsustava daje se prikaz sličnosti i razlika te definira koji su elementi usporedivi. Za razliku od teorijske, primijenjena ili horizontalna kontrastivna analiza pomoću zaključaka teorijske analize prikuplja informacije o jeziku u svrhu unaprjeđenja podučavanja stranih jezika ili prevođenja. Usmjerena je na identifikaciju potencijalnih problema u upotrebi ciljanog jezika. Stoga se ona više bavi površinskim reprezentacijama u jeziku te istražuje kako je realizacija neke univerzalne kategorije u jednom jeziku izražena u drugom jeziku, tj. uspoređuje prijevodne ekvivalente. Primijenjena kontrastivna analiza uglavnom ističe vrijednost naglašavanja sličnosti u jeziku radi preveniranja pokušaja učenika da oblikuju jezične konstrukcije koje u danom jeziku mogu „zvučati strano“ (Fisiak, 1981: 3).

Budući da se ovim istraživanjem željelo utvrditi kako se metafora kao univerzalna jezična kategorija ostvaruje u engleskom i hrvatskom pravnom jeziku, ovdje je primijenjena vertikalna metoda kontrastiranja. Uspoređivani su metaforični izrazi pronađeni u manjem korpusu odluka hrvatskih i engleskih sudova. Metafore su izdvajane manualno i grupirane prema izvornim domenama, a zatim je uslijedila kvalitativna analiza.

3.1.3. Korpus

Hrvatski korpus za istraživanje činilo je šesnaest sudskih presuda i rješenja raznih hrvatskih sudova donesenih tijekom 2008., 2009. i 2010. godine, ukupnog opsega od 26.623 riječi. Sudske odluke bile su dužine od dvije do šest stranica teksta i odabrane su slučajnim odabirom. Radilo se o odlukama građanskog i kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, odlukama različitih županijskih sudova u građanskim i kaznenim predmetima, odlukama Visokog trgovačkog suda, Trgovačkog suda u Zagrebu te Ustavnog suda Republike Hrvatske.

Engleski se korpus sastojao od ukupno deset presuda različitih sudova u različitoj vrsti sporova donesenih tijekom 2009. i 2010. godine, koje su također odabrane slučajnim odabirom. Razlog za manji broj analiziranih odluka u engleskom korpusu bila je činjenica da su one duže (5-16 stranica svaka) te se nastojalo da količina analiziranog teksta u oba korpusa bude približno jednaka. Cijeli engleski korpus brojio je ukupno 27.704 riječi. Analizirane su odluke sljedećih sudova: Supreme Court of the United Kingdom (građanski slučajevi), Court of Appeal (građanski i kazneni odjel), High Court of Justice (Queen's Bench odjel i Commercial Court).

3.2. Rezultati istraživanja i analiza

3.2.1. Konceptualna metafora - SUDSKI JE POSUPAK BITKA

Kontrastivnom analizom metaforičnih izraza pronađenih u oba korpusa prvo je primijećen leksik iz domene rata, odnosno bitke.¹ U presudama i rješenjima hrvatskih sudova nailazimo na leksik kojim se sugerira da su stranke uključene u sudski spor protivnici, a da je postupak usmjeren *protiv* nekog te da su sudionici *protustranke*. Cijeli sudski postupak utemeljen je na ideji dviju strana koje su suprotstavljene te se moraju jedna od druge braniti. Tako se i osobe koje ih brane nazivaju *branitelji*. U jednoj od sudskih odluka metaforičkim se izrazom čak eksplicitno povezuje sudski postupak s ustankom protiv nekoga i nečega (*tužitelj je tužbom ustao protiv odluka*).

Kao što je vidljivo iz tablice 1, engleski primjeri pokazuju da su i u tom korpusu prisutni ideja i leksik sukoba između protivničkih strana, neprijatelja. Kao i u hrvatskim odlukama i u engleskim se presudama spominju tužbe koje se podižu protiv (*against*) nekog te ih treba braniti (*defend*). Ovdje, međutim, nalazimo i primjere kojih u hrvatskom korpusu nema (npr. *scatter-gun defence*), a u kojima se eksplicitno spominje oružje i daje sudskom postupku dodatnu dimenziju vrlo oštrog i opasnog sukoba. Nadalje tu nalazimo izraz *middle ground*, koji upućuje na postojanje protivničkih pozicija. Metaforičkim izrazom *surviving dispute* (spor koji preživljava) sudskom se postupku dodatno daje značajka situacije u kojoj se može izgubiti čak i život. U engleskom korpusu također nalazimo izraz *win* koji nam sugerira da je sudski postupak bitka u kojoj se pobjeđuje ili gubi.² U drugom se pak primjeru sudnica naziva *arenom*, dakle poistovjećuje se s mjestom na kojem se odvija fizički sukob. U

¹ Radi se o konceptualnoj metafori koja je sveprisutna u tzv. „zapadnim kulturama“ pa o njoj govore i Lacan i Johnson (1980).

² U ovom korpusu nije pronađen glagol 'lose', što, međutim, ne znači da takav izraz ne postoji u engleskom pravnom žargonu. Bio bi možda pronađen u nekom većem korpusu. Isto tako izraze 'pobijediti', 'pobjeda' ili 'izgubiti' ne nalazimo u analiziranom hrvatskom korpusu, iako bi se oni, vjerojatno, pojavili u većim korpusima.

presudama na oba jezika govori se o obrani, ali se na hrvatskom rabi termin *branitelj* koji dolazi iz domene bitke, tj. rata, dok u engleskom korpusu nalazimo imenicu iz porodice 'defend' (braniti) - *defendant* (branjenik) koja, međutim, ne pripada domeni bitke/rata.

HRVATSKI UZORAK
✓ u pravnoj stvari tužiteljice ... <i>protiv tuženika</i> ... ; postupak provođenja <i>istrage protiv</i>; u <i>kaznenom predmetu protiv</i>; odlučujući o žalbi optuženika podnesenoj <i>protiv</i> rješenja ... ✓ se mogu pobijati <i>u obrani</i> žaliteljevih prava ✓ okrivljenik se ima pravo <i>braniti</i> sam   ▪ <i>branitelj 1. okr.</i>; u <i>žalbi podnesenoj putem branitelja</i> ▪ što mu daje ovlast <i>pobijati odluke tužbom</i> ▪ kako je tužitelj uspio sa zahtjevom u odnosu na jednu od pet <i>odluka protiv kojih je ustao tužbom</i>
ENGLESKI UZORAK
✓ what if any <i>action</i> should be taken <i>against</i> him in this action; criminal proceedings were brought <i>against</i> him ✓ are parts of the <i>defence</i> that are pursued ✓ unconditional leave <i>to defend</i>; grounds for <i>defending the claim</i> ...   ▪ Mr Mulhall's approach was a <i>scatter-gun defence</i> ▪ the <i>surviving dispute</i> ▪ it is not for the judge <i>to step into the arena</i> ... ▪ <i>to win</i> the overall case ▪ no <i>middle ground</i>

Tablica 1. Lingvističke realizacije konceptualne metafore – SUDSKI JE POSTUPAK BITKA

- ✓ ista ili slična lingvistička realizacija konceptualne metafore u oba jezika
 - različita lingvistička realizacija konceptualne metafore

Dakle, u oba se jezika sudski postupak konceptualizira pomoću poznatog iskustva bitke. Iako borba koja se odvija u sudnici nije fizička, sudski je spor djelomično strukturiran, razumijemo ga i doživljavamo pomoću koncepta rata. Poput konceptualne metafore „ARGUMENT IS WAR“ (Lakoff i Johnson, 1980: 61,62) i ta se konceptualna metafora temelji na činjenici da fizički sukob nalazimo posvuda u životinjskom svijetu oko nas i stoga ga lako razumijemo. Ljudi su, međutim, za razliku od životinja iznašli niz sofisticiranih načina kako da se izbore za ono što žele bez fizičkog sukoba. Tako se iskustvo fizičke borbe prenosi na različita druga područja ljudskog života u kojima se 'bore', 'pobjeđuje', 'brani' itd. Osnovno je značenje spomenutih izraza stoga u domeni fizičkog i iz te se domene prenosi na druga područja u kojima označavaju apstraktnu borbu, pa tako i onu koja se odvija u sudnici. Temeljna metafora bitke u našim se korpusima javlja u više jezičnih realizacija od kojih su neke iste, a neke nalazimo samo u jednom od jezika.

3.2.2. Konceptualna metafora - SUDSKI JE POSTUPAK PUTOVANJE/PUT

Sljedeća konceptualna metafora koju nalazimo u oba korpusa u nekoliko istih i još više različitih jezičnih oblika konceptualna je metafora SUDSKI JE POSTUPAK PUTOVANJE/PUT.

Na osnovu primjera iz hrvatskog korpusa možemo zaključiti da se sudski postupak konceptualizira kao putovanje koje karakterizira početak, tijek i nekoga tko to putovanje vodi, različite etape i kraj – ishod. Sudac, odnosno sud, vodi putovanje i upućuje stranke kamo da kreću, a putovi na tom putovanju mogu se spajati i razdvajati (vidi tablicu 2).

Engleski korpus u još većoj mjeri obiluje lingvističkim prikazima sudskog postupka, odnosno njegovog tijeka kao putovanja. Tu nailazimo na neke iste ili slične površinske realizacije kao i u hrvatskim tekstovima (npr. *the outset of the trial, to lead*). Međutim, engleske presude obiluju i brojnim figurativnim izrazima koje ne nalazimo u hrvatskom (npr. *go down that route, determine the course to be followed, identify the course, follow the ordinary way*). U tim se izrazima čak eksplicitno upućuje na put odnosno rutu, kad se govori o postupku vođenom pred sudom. Prema engleskim primjerima sudski se postupak može odvijati glatko (*run smoothly*), slijedi se neki cilj (*pursue*), te se u konačnici dolazi do završne točke – zaključka ili odluke (*conclusion, decision*). Na tom se putovanju može izgubiti i ponovno uspostaviti ravnoteža (*to recover balance*), ali i naći se u situaciji u kojoj nije sigurno nastaviti put (*it is unsafe to proceed*). Može se putovati čak i na parni pogon (*to steam ahead*). Dakle, aludira se i na određeno prijevozno sredstvo.

HRVATSKI UZORAK
✓ Općinski sud u Zagrebu pred kojim <i>je parnica započela ...</i> ✓ <i>vođenje</i> postupka u kaznenom predmetu; u predmetu koji <i>se vodi</i> pred tim sudom; <i>spor se još vodi</i>   ▪ pred ovim sudom <i>u tijeku je</i> istražni postupak; <i>tijekom</i> dokaznog postupka ▪ u ovom kaznenom postupku <i>u njegovim različitim fazama ...</i> ▪ sud (je) u ostavinskom postupku pogrešno <i>uputio</i> na parnicu stranku koja nije trebala <i>biti upućena</i> na parnicu, ▪ <i>za razdvajanje i spajanje</i> kaznenih postupaka ▪ predmet <i>vratilo</i> na ponovni postupak ▪ navodi žalbe u tom smislu nisu od utjecaja na <i>ishod</i> ovog žalbenog postupka
ENGLESKI UZORAK
✓ <i>the outset of the trial</i> ✓ discussions as <i>had led</i> to the agreement; cumulation of factors would <i>lead to</i> incongruities   ▪ I really do not think it is appropriate <i>to go down that route</i> now ▪ many disputes ... <i>do not follow the ordinary way</i> ▪ it (the statutory position) rules upon or determines <i>the course to be followed</i>; the court seeks to identify <i>the course</i> ▪ before <i>reaching</i> a conclusion; <i>reach</i> a reasoned decision ▪ the jury could <i>come to</i> a conclusion ▪ <i>to recover the balance</i>

- The proceedings down to the trial *did no run smoothly*.
- are parts of the defence that *are pursued*
- Mr Hurst *did not go so far* as to put forward
- „Well then it probably is best just *to steam ahead* and try to do everything“
- It is clearly *unsafe to proceed* on the basis ...

Tablica 2. Lingvističke realizacije konceptualne metafore – SUDSKI JE POSTUPAK PUTOVANJE/PUT

Kao što se može zaključiti iz prikaza, konceptualnu metaforu puta/putovanja nalazimo u oba jezika, ali s raznolikijim realizacijama u engleskom.

3.2.3. Konceptualna metafora - SUDSKI JE POSTUPAK LIJEČNIČKI PREGLED

U analiziranim tekstovima na hrvatskom i engleskom jeziku pronađen je i leksik iz primarne domene medicine. Postupak pred sudom dočarava se pomoću iskustva s liječničkim pregledom pa se tu utvrđuju povrede, otkrivaju se uzroci i propisuju (pravni) lijek. Uloga liječnika dodijeljena je sudu, odnosno sudcu ili sudcima, dok su stranke pacijenti kojima nisu povrijeđeni organi, već prava odnosno odredbe, propisi i zakoni te im je tako nanijeta šteta (vidi tablicu 3).

U oba korpusa nailazimo na vrlo slične metaforičke izraze ili čak ekvivalente iz spomenute temeljne domene kao što su *lijek (remedy)* i *trpjeti (suffer a wrong)*, ali su nađene i površinske realizacije koje se razlikuju. Tako se u hrvatskim presudama i rješenjima često govori o *povredama* prava, zakona i odredbi, dok se u engleskom tekstu ne nalazi taj termin već se rabi termin iz druge domene i govori se o *violation, infringement of a right* (povreda prava). Nalazimo i izraze *slučaj* i *case* koji se i u hrvatskom i u engleskom jeziku rabe u domeni medicine, ali također u apstraktnom značenju, pa možemo pretpostaviti da je u oba područja, u pravu i medicini, izraz preuzet iz neke treće primarne fizičke domene. U engleskom je uzorku nađeno ipak nešto više jezičnih izraza koji pripadaju domeni medicine kao što je imenica *treatment* (tretman) te glagol *examine* (pregledati). Iako taj posljednji izraz može pripadati i nekim drugim domenama, njegovo je fizičko značenje u domeni medicine, gdje označava konkretan fizički (zdravstveni) pregled koji se obavlja radi postavljanja dijagnoze i liječenja. Značenje iz te fizičke domene u našem se primjeru rabi za opis apstraktnog postupka analize tužbe, koji je nužan za donošenje odluke o daljnjem postupanju.

Iz te domene potječe i izraz *injured party*, iako ga u našem korpusu ne nalazimo. Zanimljivo je da tu ne postoji ekvivalent iz iste domene u hrvatskom. U hrvatskom se o povrijeđenoj strani govori, naime, samo u doslovnom značenju (tjelesne povrede) kao i o pretrpljenoj boli, a stranka koja je pretrpjela štetu naziva se *oštećena strana*.

✓ pouka o pravnom <i>lijeku</i> ✓ uzrok ovisi o okolnostima konkretnog <i>slučaja</i> ✓ da bi provedbom ovrhe <i>trpio</i> nenadoknadivu ili teško nadoknadivu <i>štetu</i>; ukoliko je radnik <i>pretrpio štetu</i> na radu   ▪ nisu utvrđene <i>povrede</i> navedene u tom članku; zbog <i>povrede prava</i> na suđenje u razumnom roku; <i>nije povrijeđen zakon</i> na štetu tužitelja; <i>povrijedio</i> propise o sigurnosti plovidbe; povrijeđene (su) odredbe ZTD-a ... ▪ sud je pozvao vještake da preuzmu spis te da u roku od 60 dana dostave <i>nalaz i mišljenje</i>
ENGLISKI UZORAK
✓ with a view to establishing the feasibility of <i>remedies</i> against third parties; the claimant will obviously wish to consider which <i>remedies</i> are available ... ▪ significant deficiencies and errors could not be <i>remedied</i> ✓ as this <i>case</i> illustrates; If the defendant's <i>case</i> is so clear ✓ <i>suffered a wrong</i>; the harm likely to be <i>suffered</i> ... ▪ that he has been subjected to inappropriate, unjust or unlawful <i>treatment</i> ▪ The Tribunal <i>examined</i> the application.

Tablica 3. Lingvističke realizacije konceptualne metafore – SUDSKI JE POSTUPAK LIJEČNIČKI PREGLED

3.2.4. Konceptualna metafora - SUDSKI JE POSUPAK VAGANJE

Sljedeće primarno područje iz kojeg u engleskom pravnom jeziku nalazimo veliki broj izraza postupak je vaganja, mjerenja težine, čime se iskustvo iz te aktivnosti prenosi na postupak određivanja krivnje u sudskom postupku. Iako se i u hrvatskom korpusu spominje teret (*teret dokazivanja*) i *pretežiti dio* kojima se upućuju na težinu, tu se eksplicitno ne spominje vaganje. U engleskom pak korpusu nalazimo leksik koji nedvojbeno upućuje na izvornu domenu vaganja i uspoređivanja težine. Tako se tu pojavljuju izrazi kao što su *put into balance*, *weighing the evidence*, *weighing of the various competing factors* itd. Jedni se argumenti stavljaju na jednu stranu vage, a drugi na drugu, važe se težina dokaza i različiti činitelji koji su u nečijem interesu ili pak protuargumenti. Nadalje, sudci mogu dati preveliku težinu nečem ili pak mogu dodirnuti vagu s jedne strane nekome u korist (vidi tablicu 4).

Nekoliko primjera iz hrvatskog korpusa upućuje na postojanje konceptualne metafore SUDSKI JE POSTUPAK VAGANJE i u hrvatskom pravnom diskursu, ali bi tu tvrdnju trebalo provjeriti na većem korpusu.

HRVATSKI UZORAK
✓ već je <i>teret dokazivanja</i> o postojanju razloga za ... ; taj teret dokazivanja je na strani os. K. Š. ▪ a revizijski navodi <i>pretežitim dijelom</i> upućuju na ...
ENGLISKI UZORAK
✓ the <i>burden of proving</i>; the <i>burden</i> is upon the claimant; the <i>burden of</i> the decision in that case ▪ a matter which I must bear in mind and put in the <i>balance</i> ▪ <i>weighing</i> of the various competing factors ... ▪ the consequences of the interference ... were <i>outweighed</i> by the same public interest in disclosure ... ▪ to <i>weigh</i> the potential adverse effects identified in ... ▪ weighing of the evidence ▪ the whole of the interest or interests giving rise to adverse effects ... must be put into the scales ...

- .. all the facts of the public interest in the disclosure *go into one side of the scales*, ... to put all the aspects of the interests served by refusal *to go into the other side*
- *to tip the scales* in favour of maintaining the exception
- the justices *gave too much weight* to the „status quo“ argument
- to *give significant weight* to ...

Tablica 4. Lingvističke realizacije konceptualne metafore – SUDSKI JE POSTUPAK VAGANJE

3.2.5. Personifikacija – PRAVNI SU AKTI OSOBE

Kontrastivna analiza tekstova iz oba korpusa pokazala je da je u oba pravna diskursa u velikoj mjeri prisutna personifikacija kao posebna vrsta ontološke metafore koja nam pomaže da apstraktne fenomene razumijemo kao ljude i dajemo im ljudske osobine. U oba jezika nalazimo primjere iz domene konceptualne metafore PRAVNI SU AKTI OSOBE, u kojima se iskustvo s ljudskim bićima prenosi na zakone, odredbe, presude i žalbe radi lakšeg razumijevanja tih apstraktnih pravnih fenomena. Stoga im se daju značajke ljudskog ponašanja i tretira ih se kao žive organizme. Zakoni dobivaju sposobnost stupanja ili dolaska, oni imaju snagu, zahtijevaju i dopuštaju. Površinske lingvističke realizacije konceptualne metafore PRAVNI SU AKTI OSOBE djelomično se preklapaju u dvama jezicima (vidi tablicu 5). Neki su izrazi pak nađeni smo u jednom jeziku, a drugi samo u drugom. U hrvatskom *punomoć proizvodi* valjane pravne učinke, a *zakon je povrijeđen*, dok se u engleskom možemo osloniti na klauzule (*rely upon clauses*), ugovor opisuje (*contract describes*), a parnični akti stoje (*pleadings stood*). U engleskom se jeziku tužba otpušta poput čovjeka (*dismiss a claim*), dok u hrvatskom tužbu odbijamo. U hrvatskom je pak čest izraz *povreda zakona, odredbe ili prava*, dok taj izraz ne nalazimo u engleskom.

Dobivanjem ljudskih osobina pravni se akti stavljaju u ravnopravan položaj s čovjekom pa se za njih kaže da imaju snagu, odnosno u nadređenom su položaju, oni nešto zahtijevaju ili dopuštaju, a daje im se i sposobnost razmišljanja (*contemplated by paragraph...*). Detaljnijim i sustavnijim istraživanjem sigurno bismo otkrili i posebnije odrednice „ponašanja“ pravnih akata. Neke se naziru već u ovom korpusu (npr. zakoni su povrijeđeni i trebaju liječnički tretman ili ih je pak potrebno braniti kao tužbu engl. *defending a claim*).

HRVATSKI UZORAK

- ✓ nakon *stupanja na snagu* Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku
- ✓ ima *zakonsku snagu*; presuda prvostupanjskog suda postala (je) *pravomoćna* i ovršna
- ✓ zakon *zahtijeva* poseban oblik (ugovora)
- ✓ stanje zemljišnih knjiga *dopušta* predloženu uknjižbu; zakon *dopušta*; odredba čl. 292. ZTD-a *predviđa*; Odredba članka 292. st. 9. t. 3. ZTD-a *propisuje*
 - nije *povrijeđen* zakon na štetu tužitelja
 - a revizijski sud ispituje *pobijanu* presudu
 - u času kada taj prijedlog *stigne* u gruntovnicu
 - punomoći *proizvode* pravne učinke

ENGLISKI UZORAK

- ✓ 2007 when UCP 600 *came into force*; all legislation that has the *force of law*
- ✓ the directive merely permits exceptions of the nature indicated,
- ✓ does the directive require a further exercise involving cumulation, this appeal requires revisiting
 - the Regulations *intended to do more than ...*
 - to *rely upon* exclusion clauses
 - the order *stated*; the information which the court order *required* not to be disclosed
 - In the manner *contemplated* by paragraph 67 of my earlier judgement
 - *defending* the claim
 - how the pleadings *stood*
 - the hire purchase contract between ... *describes*
 - *abandoned* any claim
 - *dismiss* the appeal
 - *surviving dispute*

Tablica 5. Personifikacija – PRAVNI SU AKTI OSOBE

4. Pedagoške implikacije i značenje za prevođenje

Figurativni jezik može uzrokovati velike probleme u razumijevanju pravnog jezika i prevođenju. Nedostatak svijesti o upotrebi metafore može dovesti do doslovnih prijevoda koji čak mogu biti razlogom nerazumljivosti teksta. To naročito dolazi do izražaja kad se u dvama jezicima rabe različiti metaforični izrazi ili čak iz različitih konceptualnih domena. Već na prvim stupnjevima učenja jezika događa se da se *injured party* prevodi kao *povrijeđena osoba* umjesto *oštećena strana*, a *artificial person* postaje na hrvatskom *umjetna osoba*. Isto tako *povreda prava* postaje *injury of a right*. Postojanje svijesti o dubinskom metaforičkom značenju naročito na višim razinama učenja jezika pomoglo bi prevladati ove poteškoće.

Stoga je radi unaprjeđivanja razumijevanja pravnih tekstova i obogaćivanja rječnika za stjecanje više kompetencije u jeziku pravne struke važno pomoću raznih vježbi osvijestiti studente o postojanju metafore u pravnom diskursu (kad su osvijestene, lakše su pamtljive) te vrstama konceptualnih metafora i njihovim sličnim / različitim ostvarajima u hrvatskom i engleskom pravnom jeziku.

Visoki stupanj sličnosti vrlo je značajan za usvajanje engleskog pravnog jezika i može se pozitivno iskoristiti u nastavi i prevođenju. Ipak, pažnju je potrebno usredotočiti na različite leksičke realizacije. Korpusni i kontrastivni pristup tu je od velike praktične koristi jer usporedba daje korisni uvid u to kako se jezici u konkretnoj upotrebi razlikuju.

5. Zaključak

Analiza hrvatskih i engleskih primjera metafore u sudskim odlukama pokazala je da i engleski i hrvatski pravni diskurs rabe iste vrste konceptualnih metafora s istim ili sličnim lingvističkim realizacijama, ali i iste konceptualne metafore s različitim lingvističkim izrazima. Nailazimo na samo jednu konceptualnu domenu u kojoj engleski jezik obiluje metaforičnim izrazima, a u hrvatskom u ovom korpusu nalazimo samo njezine naznake (konceptualna metafora – SUDSKI JE POSTUPAK VAGANJE). Postojanje te konceptualne metafore u hrvatskim pravnim tekstovima trebalo bi svakako dodatno potvrditi daljnjim sustavnijim istraživanjima na većim korpusima.

Razlog je velike sličnosti u upotrebi metafore, vjerojatno, činjenica da se radi o dvama indoeuropskim, dakle etimološki srodnim jezicima „zapadnog kulturnog“ kruga. Diskurs engleskih sudskih odluka pokazao je, međutim, nešto veće bogatstvo metafore, slikovitije metaforične izraze i njihovu veću raznolikost. Moglo bi se pretpostaviti da je to uzrokovano različitim pravnim tradicijama koje njeguju različite stilove pisanja sudskih odluka. U tu svrhu bilo bi korisno provesti detaljniju kontrastivnu analizu lingvističkih značajki i retorike te stila tog pravnog žanra.

Daljnje istraživanje metafore u pravnom diskursu hrvatskog i engleskog trebalo bi usmjeriti na istraživanja metafore u različitim pravnim žanrovima (normativnim tekstovima, ugovorima, znanstvenim člancima, pravnoj periodici) radi dobivanja potpunije slike o stupnju podudarnosti.

Literatura

Cameron, Lynne & Low, Graham. (1999). *Metaphor*. *Language Teaching*, 32: 77-96.

Caudill, David S. (1992). *Lacan and Legal Language: Meanings in the Gaps, Gap in the Meanings*.

Law and Critique Vol. III no.2: 169-209.

Charteris-Black, Jonathan, Ennis, Timmoty (2001). *A Comparative Study of Metaphor in Spanish and English Financial Reporting*. *English for Specific Purposes* 20: 249-266.

Charteris-Black, Jonathan, Musolff, Andreas (2003). *'Battered hero' or 'innocent victim'? A*

Comparative Study of Metaphors for Euro Trading in British and German Financial Reporting.

English for Specific Purposes 22: 153-176.

- Fisiak, Jacek (1981). *Some introductory notes concerning contrastive linguistics*. Fisiak; J. (ur.), *Contrastive Linguistics and the Language Teacher* : 1-13. Oxford: Pergamon Press.
- Hibbitts, Bernard J. (1994). *Making sense of Metaphors: Visuality, aurality , and the Reconfiguration of American Legal Discourse*. *16 Cardozo Law Review* 229 reprinted by permission of the Cardozo Law Review <www.law.pitt.edu/hibbitts/meta_int.htm>.
- James, Carl (1980). *Contrastive analysis*. London: Longman.
- Kučanda, Dubavko (1994). *Kontrastivna lingvistika na raskršću primijenjene i teorijske lingvistike*. Mihaljević Djigunović, Jelena, Pintarić, Neda (ur.). *Primijenjena lingvistika danas*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 15-23.
- Lakoff, George. & Johnson, Mark (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George, Turner, Mark (1989). *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Morra, Lucia & Rossi, Piercarlo & Bazzanella, Carla (2006). *Metaphor in Legal Language: Carity or Obscurity?* Wagner, Anne & Cacciaguidi-Fahi, Sophie (ur.): *Legal Language and the Search for Clarity*. Bern: Peter Lang, 141-175.
- Murray, James E. (1984). *Understanding Law as Metaphor*. *Journal of Legal Education* 34: 714-730.
- Stamać, Ante (1983). *Teorija metafore*. Zagreb: Biblioteka Znaci, knjiga 3.
- Žic-Fuchs, Milena (1991). *Metafora kao odraz kulture*. *Prožimanje kultura i jezika*, 27-33.